



# PARTICIPATIE IN CORONATIJDEN

Verslag van de livesessie op 16.03.2021

## Inleiding door Hildegarde Van Genechten, adviseur participatie en educatie bij faro

De nood aan ervarings- en kennisdeling is - in deze coronatijden - groot in het erfgoedveld. FARO organiseert daarom digitale livesessies om expertisedeling mogelijk te maken.

Gedurende de livesessie worden ervaringen uitgewisseld aan de hand van vragen die deelnemers insturen. De gevraagde experten, dit zijn telkens collega's uit het erfgoedveld, vertellen vanuit hun ervaringen. Tijdens de sessie kunnen bijkomende vragen en antwoorden gedeeld worden. We gaan niet uit van eenduidige antwoorden op de vragen; het wordt een moment van kennisuitwisseling, een moment om elkaar te inspireren en een proces van voortschrijdend inzicht.

De verslagen van alle livesessies zijn beschikbaar via de coronapagina op de website van FARO: [www.faro.be/corona](http://www.faro.be/corona).

Wat komt aan bod tijdens deze livesessie?

- › Ervaringen en praktijkvoorbeelden uit het erfgoedveld.
- › Ruimte voor vragen in de chat.

De inhoudelijke uitgangsvraag voor deze sessie is: **Participatie realiseren we bij uitstek door mensen te zien en te spreken. Ontmoeting is zó cruciaal. Maar hoe doen we dat in tijden van corona?**

Deze sessie wordt opgebouwd aan de hand van volgende vragen:

- I. Participatie in coronatijden: wat is op dat vlak gebeurd het afgelopen jaar?
- II. Wat waren de moeilijkheden?
- III. Wat heeft jullie positief verrast?
- IV. Wat hebben jullie daaruit geleerd?
- V. Diverse vragen

### Voorstelling experten:

#### › **Frea Vancraeynest, Histories vzw**

Veel van de dienstverlening van Histories steunde op fysiek samenkomen: vorming, begeleiding, infomomenten. Zij gingen op zoek naar nieuwe formules om vrijwilligers samen te brengen.

#### › **Lies Ledure en Melissa Melsens, Museum voor Schone Kunsten Gent (MSK)**

Zij trekken als publiekswerkers sinds een viertal jaren de jongerenwerking Schoonvolk! in het MSK. Het gaat om een groep jongeren van 18 tot 25 jaar. Ieder jaar sluiten nieuwe jongeren aan.

#### › **Nadia Babazia, Red Star Line Museum**

Zij vertelt vanuit de ervaringen van een participatief waarderingstraject, en over de initiatieven bij de expo Destination Sweetheart.

#### › **Sofie Vermeiren, M Leuven**

Sofie is diensthoofd publieksbemiddeling, en zij bouwt samen met tien proefkonijnen aan een nieuwe collectiepresentatie in een zaal in het museum.

#### › **Lorna Cruickshanks, Erfgoedacademie (NL)**

Lorna organiseert de participatielabs in Nederland. De labs, dat zijn lerende netwerken van erfgoedprofessionals rond het thema participatie. De labs zijn opgericht in voorbereiding van de mogelijke ratificatie van de Faro-conventie door Nederland.

## I. Participatie in coronatijden: wat is er op het vlak van participatie en co-creatie het afgelopen (corona-)jaar gebeurd bij jullie?

**Freya Vancraeynest (Histories):** “Histories besloot de activiteiten die er al waren voort te zetten, maar dan online. Daarvoor werden wel nieuwe werkvormen uitgewerkt:

- › De kot cafés: het was de bedoeling om het informeel praten, spontaan zoals op café, te stimuleren. Telkens zetten we een topic centraal. De deelnemers konden zich vooraf aanmelden en stroomden heel laagdrempelig in. Er was telkens een moderator, die er vooral voor moest zorgen dat mensen niet door elkaar gingen praten, er was niet echt een script. De deelnemers konden vrijuit uitwisselen rond specifieke thema’s. Die formule leverde leuke info op en zorgde ervoor dat de deelnemers onderling konden netwerken. We maakten daarom de groepen ook niet te groot, 15 deelnemers was het maximum. Op voorhand inschrijven vonden we wel belangrijk. De moderator moest immers wel een beeld hebben van de mensen die zouden aansluiten, zodat het concept aan de deelnemers kon worden aangepast. We willen deze formule ook behouden na corona.
- › Webinars: in mei, toen we nog volop zoekende waren, organiseerden we een webinar om Histories en het nieuwe beleidsplan voor te stellen. We hebben dat met Webinar Geek georganiseerd en heel goed voorbereid. Er zaten bijvoorbeeld veel collega’s achter de schermen om (praktische) vragen van de deelnemers te beantwoorden. Tijdens het webinar konden de deelnemers participeren via polls en de chat. We hebben geen enkele negatieve reactie ontvangen, het webinar is dus heel goed verlopen.
- › Consultatiecirkels: dit is een instrument om de achterban te consulteren over thema’s. Ze versterken de betrokkenheid en deelnemers leveren zo input voor de eigen werking van Histories. Aanvankelijk waren de cirkels bedoeld om ons beleidsplan te verfijnen en concreter te maken, maar nu organiseren we ze ook over andere topics, zoals bijvoorbeeld inclusief werken of historische tijdschriften. Op die manier concretiseren we onze werking en zoeken we afstemming met de gemeenschappen. Soms nodigden we mensen gericht uit, maar in feite kon iedereen aansluiten. Histories kent de deelnemers. De deelnemers kunnen mee de werking van Histories bepalen.

Zowel de kot cafés als de consultatiecirkels verliepen via MS Teams.”

**Lorna Cruickshanks (Erfgoedacademie):** “In de participatielabs hebben we niet veel casussen gedeeld over digitale participatieprojecten die voor corona al bestonden. Voor corona hadden we daar immers nog niet zoveel ervaring mee. Sindsdien is er natuurlijk wel volop geëxperimenteerd. Enkele voorbeelden:

- › Erfgoed gezocht: Dit is een crowdsourcingproject archeologie in onder andere Utrecht en de Hoge Veluwe (een project van de universiteit van Leiden en partners zoals Erfgoed Gelderland). Dit project is gelanceerd vóór de eerste lockdown. Mensen kunnen naar kaarten kijken en grafheuvels opzoeken en markeren, vanaf thuis en online. In de eerste lockdown was er opeens een grote piek, ineens waren er meer vrijwilligers die wilden meedoen. Dit is een voorbeeld van een project dat doorgaat ondanks corona en dat al toevallig een mooie coronaveilige participatievorm had.
- › De Coronacollectie is een landelijk initiatief om een digitale collectie en werking tot stand te brengen. Mensen kunnen foto’s, verhalen ... bezorgen voor een nationale website. Ook in steden als Den Haag en Hoogeveen werden digitale coronacollecties aangelegd.
- › Amsterdam museum lanceerde het verzamelproject Corona in de stad: de inwoners werden uitgenodigd om foto’s in te sturen en verhalen op te schrijven over hun ervaring met corona. Met dat materiaal is nu een online tentoonstelling gemaakt met een aantal ‘zalen’. Zoals de tentoonstelling over Amsterdam West met het thema: hoe hou je het vol in deze tijden? Er is een kleine serie video’s gemaakt. Deze verzamelprojecten zijn goede voorbeelden van projecten die tot stand zijn gekomen in reactie op de coronasituatie en met een specifieke focus op corona. Om de tijd te documenteren en om mensen hierdoor te verbinden.”

### Nadia Babazia (Red Star Line Museum):

- › “Voor een project rond participatief waarderen in het museum (hadden we voorzien in september) hebben we van in het begin resoluut gekozen om meteen helemaal online te gaan. We wilden van mensen met diverse origine vernemen: wat is het erfgoed van de toekomst, wat is belangrijk? We werkten voor dit traject samen met Sarah Avci (Palhik Mana vzw), aan de hand van terugspeeltheater. Bij terugspeeltheater brengen mensen een verhaal in. Daarna ‘speelt’ Sarah het terug en vergroot daarin een aantal zaken uit: ze voegt iets toe, of belicht een bepaalde dimensie. Sarah hoorde alle verhalen en was zo ook de verbinder van de verhalen.

Voor het traject heeft Sarah heel ruim gerekruteerd via netwerking. Zo heeft ze een tiental groepen tweemaal samengebracht. Ze had een intensieve voorbereiding: iedereen opbellen, voorbereidende gesprekken ... Maar eigenlijk is dat altijd zo in participatieve trajecten. Telkens deden we twee sessies met elke groep. Tijdens de eerste namen we mensen mee in het museum door middel van een filmpje (om mensen het museum te leren kennen) en vroegen we: welke link maak je zelf als deelnemer met het museum? In de tweede sessie vroegen we aan de deelnemers om zelf een object mee te brengen, om zo te komen tot objecten, verhalen, waarden die belangrijk zijn voor de toekomst. Dat waren echt mooie en zinvolle momenten. De mensen waren echt betrokken en het had voor hen ook betekenis. Daar hebben we wel een basis gelegd om met hen ook live ontmoetingen te doen. Ook online kan dus verbinding ontstaan!

- › Bij de expo Destination Sweatheart hebben we digitale workshops rond liefde georganiseerd, zowel met families als met volwassenen. Laura Vargas was workshopbegeleider. De pakjes met materiaal dat nodig was voor de workshop leverden we bij de mensen thuis gaan af. En dan gaf Laura via Zoom instructies. Laura vertelde tijdens de workshop ook haar verhaal (haar verhaal komt ook in de tentoonstelling aan bod); én nu was zij degene die verhalen verzamelde tijdens de workshops. ‘Hoe bewijs jij je liefde?’ was haar uitgangsvraag aan de deelnemers. Na het creatieve gedeelte konden alle deelnemers dus ook hun eigen verhaal vertellen. Dat werkte echt. En zo houd je relaties warm.

Bij online participatietrajecten is het belangrijk goed na te denken over welke eventuele drempels er zijn voor de deelnemers en op welke manieren die kunnen opgelost worden. Het is handig om tijdens de sessie iemand stand-by te hebben voor technische problemen. Anderzijds is voor sommige online participatie laagdrempeliger dan naar het museum komen.

- › Een laatste participatief initiatief van Red Star Line: mijn collega Laura heeft ook een kinderbestuur samengesteld van min 12-jarigen. Zij mogen immers wel nog samenkomen (tot nog toe) in het museum. Dit traject loopt volop. De uitgangsvraag voor dit traject is: ‘Hoe kunnen wij nog beter inzetten op familie-vriendelijkheid? Hoe kunnen we ook kwetsbare families bereiken?’”

**Lies Ledure (MSK):** “We hebben normaal gezien met onze jongeren van Schoonvolk! (15 jongeren per schooljaar, ze zijn tussen de 18 en 25 jaar) iedere maand een bijeenkomst. Die hebben we ook tijdens de coronapandemie laten doorgaan, maar dan online (behalve in januari, wanneer er examens zijn). De jongeren hadden natuurlijk zin om dingen te doen. Ze zitten boordevol ideeën, we moeten meestal stemmen tussen verschillende initiatieven die ze willen uitwerken. Dan maken we een poll en via (online) stemming komen we tot een keuze. Daarna verdelen we de jongeren in werkgroepen. En zo hebben we het afgelopen jaar toch een aantal zaken georganiseerd.

- › Begin december: een online quiz. De quiz duurde één week lang, en iedere dag ging het over een specifiek thema. De quiz vond plaats tussen 18 en 21u ’s avonds. Via Google Forms kon iedereen die deelnam de quizvragen invullen. De jongeren maakten de quiz, zochten zelf thema’s. Wij ondersteunden hen hierin. Iedereen, niet alleen de jongeren, kon deelnemen. Elke dag was er een prijs en er was een weekprijs voor diegenen die iedere dag deelnamen. Gemiddeld hebben elke dag een 50-tal mensen meegedaan. De communicatie verliep vooral via de sociale media van Schoonvolk! en van het MSK. Het ging hier om twee soorten van participatie: de jongeren die de quiz maakten en opvolgden, en de deelnemers (niet alleen jongeren) aan de quiz.“

**Melissa Melsens (MSK):** “Er was ook onze jongerenactie MSK binnenste buiten, een organisatie van Nerdlab in Gent. Veel Gentse organisaties deden mee. Iemand van Schoonvolk! werkte ook bij Nerdlab en zo ging de bal aan het rollen. De jongeren kozen zelf werken rond een thema; en die zijn geprojecteerd op twee buiten-gevels van het MSK. De musea waren op dat moment gesloten omwille van de lockdown. Het was een mooie manier om toch iets naar buiten te brengen. Deze actie liep op 21 november en was een heel groot succes. Een beetje té, want samenscholing was verboden en mensen gingen zitten. Er passeerde toen politie; en die spraken ons wel aan omdat er te veel volk stil stond rond het museum, dus we moesten mensen aanmanen om rond te wandelen. Dat was wel echt spannend.

Als publiekswerkers ondersteunen wij de jongeren vooral: want de ideeën komen telkens vooral van hen zelf. Wij leggen niets op. Wij koppelen wel altijd terug naar het museum of het (organisatorisch/technisch) wel kan wat ze willen doen. Voor de uitvoering komt er wel weer veel bij ons te liggen. Op de vergaderingen komen de ideeën, en de jongeren splitsen zich op in werkgroepen om ze uit te werken. Ze organiseren zich goed. Ze ontwikkelen ook een podcast/wandeling in het museum en park. We betrekken hen ook bij de museumwerking. We staan voor de herinrichting van zaal E in functie van publiekswerking. En we vragen hen om daarover mee na te denken.

Er ontstaan echte vriendschappen in de groep, jongeren leren anderen kennen. Dat is een belangrijke motivatie voor de jongeren.”

**Sofie Vermeiren (M Leuven):** “Om de twee jaar doen we in M een publieksparticipatie-traject waarbij de deelnemers een zaal in handen krijgen. Het eerste traject was met mensen met diverse culturele achtergronden (2017); het tweede traject deden we met studenten. Die trajecten waren heel intensief, elke donderdagavond organiseerden we sessies waarin mensen elkaar ontmoeten, en daardoor ontstond er telkens ook een hechte groep. Het eerste traject duurde een halfjaar, het tweede een jaar. Het idee was om een derde traject intergenerationeel op te zetten: vanuit verschillende generaties naar kunst kijken.

Maar toen kwam corona, net op het moment dat we wilden starten. Het feit dat ons participatieproject intergenerationeel was opgevat, maakte het project natuurlijk nog kwetsbaarder. Dus gingen we kijken of we het digitaal konden doen, en wat dat dan zou betekenen. We hebben een SWOT-analyse gemaakt en daaruit bleek dat we veel drempels moesten overwinnen (online is praten, kunstwerken tonen ... niet zo evident). Op eenzelfde manier werken als in de vorige trajecten bleek onmogelijk. Daarom kozen we voor een veel korter traject van twee maanden, maar wel helemaal digitaal. Het is een experiment, een spel ook, waarin we inzoomen op het doel: het selecteren van kunstwerken voor de presentatie. We startten met een oproep: M zoekt (proef)konijnen. De humor is voor ons ook belangrijk. Bovendien zijn wij zelf eigenlijk ook proefkonijn, voor ons is het ook spannend, we deden dit nooit eerder. We vertrekken van 30 werken die de deelnemers leren kennen door een quiz etc. Tijdens iedere sessie moeten de deelnemers stemmen, en zo komen we tot 10 werken die we op zaal gaan tonen.

We hebben de oproep verspreid in het najaar, en eind januari zijn we met de groep gestart. Nu lopen we het proces op twee maanden tijd, vooral om de dynamiek erin te houden. We komen telkens twee donderdagavonden op rij samen, en lassen dan een week pauze in. We zitten bijna aan het eind van het traject nu. Op 25 mei openen we de nieuwe collectiepresentatie.

We hadden 58 kandidaten, en daaruit hebben we er 10 gekozen op basis van de motivatie die ze instuurden. Er wordt heel snel gebabbeld in de groep merken we. Er is veel overleg samen. Er is dynamiek en dat is goed. Er zit wel een heel traject in ons hoofd; maar iedere week evalueren we de sessie en sturen we bij. Het hoofdconcept (het selecteren van 10 werken uit een groep van 30) blijft wel. Er is van bij het begin goed gebrieft naar de deelnemers: mensen wisten op voorhand dat het digitaal zou zijn; ze hadden de data al ontvangen enz. Het is belangrijk dat deelnemers goed weten wat ze kunnen verwachten.”

#### Vragen en opmerkingen in de chat:

Een tip om het gesprek op gang te brengen over kunst en cultuur: Babbelart.

## II. Wat liep in jullie trajecten minder goed? Welke moeilijkheden kwamen jullie tegen?

**Lorna Cruickshanks (Erfgoedacademie):** “Intensiever digitaal participeren is niet zo evident. Digitaal opstarten met een groep is moeilijker, projecten met bestaande relaties lopen vlotter.

Net zoals bij ‘gewone’ participatieve trajecten het geval is, moet je goed kijken welk niveau van participatie je wil bereiken en je de vraag stellen of het digitale daar een goed alternatief voor biedt.

Ik maak me ook zorgen over groepen die nu een beetje vergeten worden. Het is wel fijn om nieuwe mensen te bereiken, maar voor de stillere groepen die niet zo vaak online zijn, zijn het moeilijke tijden. Er zijn groepen die juist face to face werk nodig hebben. Dergelijke, vaak kwetsbare groepen, bereiken we nu niet. Vaak merk je dat mensen op zoek zijn naar gezelligheid en ruimte of een plek nodig hebben.

Het is daarom belangrijk om op andere manieren in contact te blijven: mensen warm houden en in gesprek gaan, en hen op de hoogte houden.

Enkele voorbeelden:

- › Imagine IC: werkt regelmatig samen met de lokale radio (1x/maand): men nodigt mensen uit om thema’s te bespreken, zo blijf je zichtbaar. Mensen kunnen inbellen om in gesprek te gaan.
- › AEZEL archiefproject ([Home · AEZEL](#)) in Limburg: dit project bestond al voor corona, maar men heeft extra inspanningen gedaan om de vrijwilligers actief te bereiken. Zo heeft de coördinator van de vrijwilligers elke dag iemand gebeld en zocht men actief hoe men mensen coronaproof kon samenbrengen.

Intensieve en grotere participatietrajecten blijven uitdagend, zeker online.”

**Freya Vancraeynest (Histories):** “Mensen actief betrekken en contacteren is inderdaad nodig. Toen de crisis uitbrak hebben we meteen iedereen gebeld en gevraagd hoe ze het zelf zagen verdergaan. Zo wilden we laten zien dat we er nog steeds voor hen waren. We stelden hen ook digitale initiatieven voor, maar lieten de gemeenschap de keuze om daar al dan niet op in te gaan. Regelmatig opnieuw zo’n check-in doen bij een gemeenschap vind ik echt heel belangrijk. Ook al gaan ze er niet op in, ze weten dan wel dat je er nog steeds voor hen bent. Wacht dus niet tot ze zelf het initiatief nemen om te telefoneren.

Het viel me op dat de gemeenschappen rond het immaterieel cultureel erfgoed, die ik begeleid, niet altijd de overstap maakten naar het digitale. Zij vonden dat het sociale zeer belangrijk was, de plek ook en de concrete beleving. Die belevingswaarde kan je moeilijk omzetten naar iets digitaals. Er waren ook gemeenschappen die aangaven dat ze echt wilden wachten tot ze weer in hun eigen vertrouwde achterzaaltje in het café terechtkonden.”

**Nadia Babazia (Museum Red Star Line):** “Een traject dat we hadden voorzien nam een totaal andere wending door de coronapandemie. Ik was net voor corona namelijk gestart met het participatief traject rond liefde en migratie in het kader van onze expo Destination sweetheart. Het ging om het verzamelen van verhalen van Marokkaanse gastarbeiders en we wilden rond dit thema ook met een groep oudere vrouwen actief samenwerken. Zij waren niet vertrouwd met een museale context. Daarom hadden we, nog voor corona, verschillende uitstappen gedaan (o.a. naar Rotterdam, het MAS ...). Het was de bedoeling dat die vrouwen achteraf zelf in het museum een rol zouden kunnen opnemen (mensen mee ontvangen, verhalen vertellen, rondleiden ...). Maar dat was door corona dus niet meer mogelijk. Ik kon niet met hen samenkomen; en het was niet evident om met hen op digitaal samenkomen over te schakelen. Dus dat traject dat we voorzien hadden, hebben we noodgedwongen wat losgelaten. We behouden wel de contacten.

Maar participatie is nooit rechtlijnig, corona of niet. Je moet voortdurend bijsturen. Door corona is dat enkel nog maar scherper gesteld. Het is constant herdenken, het is blijven zoeken naar mogelijkheden. Er vallen natuurlijk mensen af door de omschakeling naar digitaal. Voor anderen is het digitale dan weer laagdrempeliger.”

**Melissa Melsens (MSK):** “Sommige leden zijn online bijna niet bereikbaar. Omdat ze al zoveel tijd online doorbrengen voor hun lessen; en we merken dat dat voor twee à drie leden van onze jongerenwerking echt van het goede te veel is. Sommige jongeren zijn het coronaleven echt wel beu.

En bij de quiz stootten we op de online moeilijkheden. Bijvoorbeeld Kahoot was niet langer gratis vanaf een bepaald aantal deelnemers. Dus zochten we een platform waarbij iedereen wel vrij kon deelnemen. Uiteindelijk hebben we via Google Forms gewerkt; maar het nadeel was dat je als speler de andere spelers niet zag. Aan technische expertise ontbreekt het dus nog watin het museum.”

**Sofie Vermeiren (M Leuven):** “Wat bij ons moeilijker liep zijn ook de technische zaken. We hebben 1,5 uur de tijd voor een sessie met de deelnemers. Dat is niet zo lang. Als er dan technisch iets misloopt, verlies je meteen veel tijd. Het gebruik van Google Forms en Mentimeter liep bij sommige deelnemers bijvoorbeeld moeilijk. En dat gaf wel wat frustratie. Nu passen we de sessies aan en bouwen we niet te veel technische zaken in. We leggen nu meer de focus op inhoud en uitwisseling.

Wij werken op een Miro-bord en Abracademy ([Home - Abracademy](#)) had voor ons op dit bord het museum getekend. Er hangen in deze digitale omgeving dus echt kunstwerken enzovoort. Dat bord werkt wel goed. Het is ook heel mooi om te bekijken. We bezorgden deelnemers op voorhand een handleiding zodat ze het voor de eerste bijeenkomst al eens konden doornemen. Daarnaast maken we gebruik van Zoom en breakout rooms.

Het is best om niet te veel technieken door elkaar te gebruiken. Eén externe tool per sessie is doorgaans voldoende. Samenwerking op technisch vlak is voor ons noodzakelijk, want we hebben die technische know-how niet. Het rendeert wel om tijd te besteden aan een goede voorbereiding; bijvoorbeeld de handleiding van het Miro-bord vooraf bezorgen aan de deelnemers werkte echt.”

### III. Wat heeft jullie positief verrast?

**Sofie Vermeiren (M Leuven):** “De dynamiek en het gesprek zijn erg belangrijk bij participatie. En digitaal lukt dat dus ook. Het is wel belangrijk om die structuur te hebben die we voor dit traject hebben opgezet.

De groepsdynamiek is op korte tijd intens gebleken: er is veel interesse, er is zelfs zorg voor elkaar (bijvoorbeeld als iemand eens niets zegt ...). Onze deelnemers stemmen individueel, maar ze zien zichzelf wel als een groep. Sommigen spreken zelfs al onderling af en gaan ijsjes eten. Dus er is blijkbaar toch een nood om de tijd ook nu op een waardevolle manier in te vullen. Ook om mensen te ontmoeten en te leren kennen, ook al is dat digitaal. Aanvankelijk dachten we dat iedereen dat digitale zo moe was. Maar als het op een andere of originele manier loopt, is het toch fijn om te doen blijkbaar.

Voor de deelnemers is het spel spelen fijn, maar ze hebben echt honger om dingen te weten te komen, om collega's te horen etc.”

**Nadia Babazia (Museum Red Star Line):** “Je kan online inderdaad verbinding creëren tussen mensen. Verhalen kunnen iets losmaken, ook online, ik heb het echt gevoeld. Mensen delen echt persoonlijke dingen, bijvoorbeeld naar aanleiding van onze workshop met Laura Vargas. Door herkenning, erkenning ... Als museum zijn we een context daarvoor; en het lukt ook online. Dat had ik niet durven hopen. Het zijn echt wel momenten met betekenis. Met Sarah hebben we meer dan 50 mensen bereikt en daarvoor zijn we haar heel dankbaar.”

**Lies Ledure (MSK):** “Tets buiten de museummuren doen, zoals Binnenste buiten, kan ook succesvol zijn. Misschien moeten we een keer meer buiten iets doen. Het hoeft ook niet altijd groot te zijn. Die projectie op de buitengevel was geen groots gegeven, en toch bracht het veel mensen op de been. Maar vooral: we hebben zo het netwerk van de jongeren, van Schoonvolk! beter leren kennen: hún achterban. We merkten dat, naast de digitale bijeenkomsten, de jongeren elkaar ook in het echt wilden leren kennen. We merken dat ze onderling afspreken, dat doen ze via Slack om in het park samen een spel te gaan spelen bijvoorbeeld.”

**Melissa Melsens (MSK):** “Onze bezorgdheid was of we de groepssfeer konden behouden. Er is een subgroep teambuilding (‘sfeerbeheer’) die daarvoor zorgt. We zijn een livevergadering eens gestart met het spel Among us. Dus we begonnen een beetje vroeger in Teams en we speelden op onze mobiele telefoon samen een spel. Dat werkte ook echt voor de sfeer en de samenhang. Even ontspannen samen. Zulke dingen zijn ook belangrijk voor de jongeren om elkaar wat meer te leren kennen. Want door vergaderen alleen lukt dat niet. Dit was ook weer een idee van de jongeren zelf.”

**Freya Vancraeynest (Histories):** “We konden nieuwe mensen bereiken en mits voldoende inspanningen van ons lukt het ook voor diegenen die minder affiniteit met het digitale hebben.

We bereikten met de digitale initiatieven deels een ander publiek. Het gaat dan om mensen die fysiek de verplaatsing niet zouden gemaakt hebben. Bijvoorbeeld mensen die overdag drukbezet zijn en 's avonds geen verplaatsingen willen doen, die komen nu wel. Want een uurtje inbellen is wel haalbaar.

We hadden wel wat schrik om de oudere doelgroep te verliezen, maar dat was niet zo. We hebben mensen zeker in het begin daarbij extra ondersteund. Zo gaven we hen extra inlooptijd en ook een noodnummer zodat een collega hen binnen kon loodsen als het niet lukte. Ze hadden wel schrik om programma's te downloaden, maar die angst konden we snel wegnemen: we zorgden ervoor dat ze alleen maar op een link moesten klikken.



Voor minder mondige types is digitaal vergaderen echt een groot pluspunt. Ik kon in bepaalde begeleidings-trajecten wel vergelijken. Er waren soms mensen die, als we allemaal rond de tafel zaten, heel weinig zeiden, maar die juist digitaal heel actief participeerden. Blijkbaar zijn die meer op hun gemak in hun vertrouwde omgeving. Anderzijds komen persoonlijkheden ook sterker naar voren: mensen die het echt niet tof vinden laten dit nu weten via de chat! Ook in die zin kan digitaal participeren dus drempelverlagend zijn.”

**Lorna Cruikshanks (Erfgoedacademie):** “Omdat we online niet iedereen bereiken en misschien groepen vergeten is het belangrijk om ook nog offline te blijven inzetten op participatie. Daar zijn in Nederland enkele mooie voorbeelden van:

- › Het Troostkunst-project van het Stedelijk Museum Schiedam (het museum is ook lid van het netwerk OF/BY/FORALL van Nina Simon). Het museum nodigde lokale kunstenaars uit om kunst te maken voor de mensen in de stad. Van de kunstwerken maakte het museum ansichtkaarten en posters, en mensen konden die ook bestellen om naar anderen te versturen. Het doel van dit project was vooral: iets leuks doen voor de mensen in de stad.
- › Projecten rond stadsvernieuwing: bijvoorbeeld een participatietraject in Noord-Holland over de vernieuwing van een wijk. Men deed interventies in de stad. Bijvoorbeeld bij een supermarkt, en andere plekken waar mensen nog wel kunnen komen, ging men op afstand in gesprek. De organisatie De plekkenmakers wil op die manier toch graag co-creatief aan stadsontwikkeling doen en meningen en verhalen over plekken ophalen. Tijdens die gesprekken lieten ze ook plannen zien en consulteerden ze mensen op de straat.

Je kan inderdaad online een veilige omgeving creëren. Er is ook veel creativiteit gekomen in de sector. En de solidariteit in de sector was opvallend.”

### Vragen en opmerkingen in de chat:

Er worden veel ervaringen/tools gedeeld. Maar wat houdt zo’n Miro-bord precies in?

**Sofie Vermeiren:** “Het geeft verschillende ruimtes in het museum weer, en je hebt daarin de mogelijkheid om met post-its te werken. Het bord van M is niet publiekelijk te zien. Op de website van M Leuven (De konijnen van M) kan je wel onderdelen ervan zien.

Naast Miro is ook Jamboard interessant. Jacqueline van Leeuwen, adviseur bij FARO, deelt een handleiding met een overzicht aan digitale tools en werkvormen: <https://faro.be/publicaties/interactie-tijdens-webinars-syllabus>.

Er komen nog allerlei suggesties voor online quizruimtes:

- › Wij deden al een quiz met breakout rooms waarbij elke ‘kamer’ samen een Google Forms invulde.
- › Wellicht is mentimeter.com ook een optie. Al kan je in de gratis versie van Mentimeter maar 2 vragen stellen.
- › Poll Everywhere is dan weer gratis tot 25 personen.
- › Slido.com werkt ook heel goed.
- › Je kan via Google Forms ook een soort ‘escape room’ maken, bij Werkplaats immaterieel erfgoed hebben we daar gebruik van gemaakt om deelnemers van het Lerend Netwerk (in breakout rooms) een voorbeeld-scenario te laten doorlopen. Dit is natuurlijk gelimiteerd aan de structuur van de Form zelf, maar is wel duurzaam: je kan de resultaten meteen zien en je kan het ook nadien meesturen.

## IV. Leerpunten (do's & don'ts)

**Lorna Cruickshanks (Erfgoedacademie):** “Zet een stap terug en vraag je af: ‘Waarom doen we het?, Wat willen we bereiken?, Wat kunnen we nu doen? Wat hebben mensen nodig?’

Maak niet heel snel zomaar een digitale ‘vertaling’ van wat fysiek is gepland, maar bekijk goed wat je nu voor mensen kan betekenen en hoe dat past bij de missie en visie van de organisatie.

Erken dat iedereen veel stress heeft in deze tijden, wees dus mild. Niet iedereen kan bij elke sessie aanwezig zijn. Vaak hebben deelnemers ook andere prioriteiten, bijvoorbeeld hun organisatie redden of overleven en dan komt onze vraag naar participatie misschien niet op het goede moment. Vraag je dan ook af: is het participatieve traject nu nodig? En ook: wat is er nu nodig? Zoals het museum Schiedam aanvoelde dat de mensen een fijne interventie in de stad nodig hadden. Wees clement en vraag niet te veel van mensen. Blijf in contact, doe iets leuks. Vraag je af: wanneer ben je relevant voor mensen?

Bekijk wat je kunt betekenen voor de lokale doelgroepen, voor de buurt, de stad of de wijk. In de coronacrisis is het lokale versterkt, mensen kijken meer lokaal en waarderen het erfgoed meer, dat is ook zeker een voordeel. Wat kunnen we doen voor onze heel lokale mensen, die heel dichtbij wonen of die maar één bus moeten nemen? Dat is een soort omdenken dat je moet doen, een andere strategie.”

**Freya Vancraeynest (Histories):** “Maatwerk blijft essentieel: aanpassen aan de doelgroep van het moment. Ik heb wel geleerd dat de rol van moderator anders is dan in een livecontext. Je moet bijvoorbeeld meer multitasken (modereren, de chat in de gaten houden, zorgen dat iedereen mee is). Het helpt dan wel om de taken over een aantal collega's te verdelen. Ik heb ook geleerd om af en toe te benoemen als het niet gaat. Je kan zeggen: ‘Ik heb even geen grip op de chat, laat ons 5 minuten pauzeren, dan lees ik even bij.’ Ik zou dat vroeger niet gedaan hebben, maar het hielp wel heel erg. Ik heb ook gemerkt dat je een digitale vergadering soms moeilijker op gang krijgt, je kunt deelnemers lastiger meetrokken in een vergadering. En dat betekent soms ook: meer trekken en sleuren. Ik heb gemerkt dat het helpt om meer bijvragen te voorzien dan ik voor een livevergadering zou doen.

In het begin kost het heel veel tijd. Als je een nieuw platform moet uittesten zoals Webinar Geek, dan steek je daar heel veel tijd in. Wat is het juiste abonnement? En dan moet je het ook nog opzetten. We hebben ook een testronde gedaan. Je moet bijsturen telkens je een nieuw webinar organiseert. Maar we zijn heel tevreden over Webinar Geek en kunnen het zeker aanraden. Het is wel de moeite om die tijd te nemen om een goede keuze te kunnen maken.”

**Nadia Babazia (Red Star Line Museum):** “Relaties warm houden is belangrijk (we moeten blijven zoeken hoe dit mogelijk is). Ik bouwde een spanningsboog naar de expo op met de Marokkaanse vrouwen waar ik mee samenwerkte en ineens viel dat in elkaar. Ik stuur hen nu bijvoorbeeld wel een WhatsAppberichtje; of een kaartje waar commentaar op staat die we ontvingen over de expo. Ook hebben we pakketjes afgeleverd met leuke items in. Nu heb ik foto's (van het traject) geprint, en die ga ik aan hen afgeven, om te kunnen vooruitblikken (hopelijk) ...

Hybride, live, online ... ik zou het nu allemaal wel meer in overweging nemen. Ook voor de toekomst. Want soms is het nu eenmaal moeilijk om mensen samen op een plek te krijgen. Als je een duidelijk doel voor ogen hebt, kan het dus ook in een online traject.

Ik ben blij dat wij een heel open museum zijn met plaats voor experiment. Corona heeft ons toch gedwongen om bepaalde patronen of werkwijzen los te laten en dat geeft ook wel eens zuurstof. Van sommige dingen schiet weinig over, waar je maanden op gezwoegd hebt ... Maar toch. Het stelt dingen scherper. En reflexen die we sowieso hebben als participatiewerker, die worden nu meer gedeeld. Het idee bijvoorbeeld dat je om iemand te bereiken móéite moet doen. Er is nu wel meer een draagvlak voor dat idee: wij moeten als museum naar hen toe in plaats van omgekeerd.

Participatie is altijd heel erg op maat werken, voortdurend bijsturen. Corona stimuleert dat nog, zet dat extra in de verf. Je staat meer stil bij de dingen, er is een groter draagvlak om meer rekening te houden met je publiek, een stap terug te zetten. Dit is een positieve ontwikkeling voor participatie.”

**Lies Ledure (MSK):** “Uitproberen is de boodschap, en we zien wel of iets werkt. Tot nu toe zijn de activiteiten een succes. Belangrijk is dat we de moed niet opgaven en aan de kar bleven trekken. De jongeren doen dit vrijwillig natuurlijk. Dus we proberen hen zoveel mogelijk te betrekken. We sturen hen bijvoorbeeld ook kaartjes uit de museumshop bij verjaardagen (doen we ook voor gidsen en personeel). Zoiets wordt geapprecieerd.”

**Melissa Melsens (MSK):** “We communiceren met de jongeren via Slack. Zij verkiezen dat omdat zo ook contacten tussen hen, los van vergaderingen met ons, mogelijk zijn. Slack, de spelletjes ... de jongeren leren ons ook veel nieuwe dingen. Ze zijn ook heel goed op de hoogte van andere initiatieven voor jongeren in Gent. En ze brengen dat ook in. Ook de thema’s die leven bij hen zijn interessant voor ons om weten. Bijvoorbeeld het thema gender leeft heel sterk, en dekolonisatie, ecologie, vegetarisch eten ... We leren veel van hen.”

**Sofie Vermeiren (M Leuven):** “Ik vat het puntsgewijs samen voor ons traject:

- › Hoe eenvoudiger hoe beter, zeker wat betreft het technische.
- › Zorg dat mensen goed gebriefd zijn (bijvoorbeeld vooraf de handleiding van het Miro-bord bezorgen, zodat ze de eerste keer niet afgeschrikt worden). Het is een heel diverse groep, 16-65 jaar.
- › 1,5 uur sessies is wel heel kort. Anderzijds is het belangrijk om het ritme erin te houden. Misschien zouden we er toch liever wat meer tijd voor uittrekken.
- › Samenwerken met een partner die sterk is in het technische/vormgeving is zeker een meerwaarde.
- › Voor een participatieve tentoonstelling moet wel het hele museum betrokken zijn, o.a. de collectiemedewerkers.

Van 25 tot 29 oktober 2021 organiseren we de internationale ICOM-CECA conferentie in M Leuven: dan kan ik meer vertellen over ons hele traject, de ervaringen, de leerpunten, én kunnen mensen de collectiepresentatie bezoeken. Hierbij ook een warme oproep aan de deelnemers in deze groep: jullie kunnen nog een proposal indienen tot 24 april 2021 om een eigen case/onderzoek te presenteren tijdens deze conferentie, <https://www.mleuven.be/nl/icom-ceca-2021>.”

### Vragen & opmerkingen in de chat:

Er is bezorgdheid over de digitale kloof.

**Nadia Babazia:** “Dit is een terechte bezorgdheid. Voor kwetsbare families hadden we een heel toegewijde medewerker. Het is echt nodig om na te denken wat het beste platform is voor welke doelgroep. We moeten ons natuurlijk bewust blijven dat er altijd mensen zullen zijn die online niet meedoen. Daarom doen we soms ook wandelingen om mensen samen te brengen.

In de chat wordt ook het voorstel geopperd om samen te werken met partners, die misschien wel bepaalde doelgroepen bereiken, of die digitale geletterdheid tot opdracht nemen zoals bijvoorbeeld openbare bibliotheken.

## V. Diverse vragen

Vele 16-jarigen uit het beroepsonderwijs haakten digitaal af. Hoe kan je hen toch motiveren?

- › MSK: “Velen van hen hebben nu digitaal les, dus ze hebben digitale moeheid. Tieners zijn vaak sowieso al moeilijk te motiveren. Het MSK stuurt kaartjes naar de jongeren.”
- › Sofie Vermeiren: “Iets naar hen opsturen kan inderdaad werken; iets dat terugkomt of waar je op voortwerkt tijdens de digitale ontmoeting.”

Museumgidsen zijn vaak een tussenschakel/instrument bij het introduceren van nieuwe mensen in het museum. Kunnen zij een rol spelen?

- › Nadia Babazia: “Collega Samuel gaf aan dat ze normaal veel NT2-groepen en groepen inburgering ontvangen; nu bezoekt de gids de klas online. De gids gaat dus (digitaal) naar de groepen toe.”
- › MSK: “Het is wel een goed idee om jongeren eens in contact te brengen met de gidsen, of om hen eens mee te laten lopen met rondleidingen, de jongeren te laten gidsen ... “
- › Sofie Vermeiren: “Het financiële speelt natuurlijk een rol: een gids moet je betalen. Maar het kan wel een optie/keuze zijn. Dat is voor ieder traject te bekijken.”

Digitale erfgoedbank: we promootten deze databank aan de hand van ‘fysieke’ ervaringen zoals tentoonstellingen, een namiddag in een lokaal dienstencentrum, een pop-upinstallatie tijdens een familienamiddag in een park, projectje met een klas op een school, etc. Nu zijn deze activiteiten minder evident en valt het project een beetje stil.

- › MSK: “Voor blinden en slechtzienden hebben we een online voorleessessie georganiseerd, met 58 deelnemers was dit dus een groot succes. Ook andere mensen vragen naar online programma’s, omdat de coronasituatie zo lang duurt.”
- › Sofie Vermeiren: “Eventueel mensen een expo digitaal laten samenstellen met elementen uit de databank?”

Wij werken als ontwerper dikwijls met moodboards, tekeningen of plannen om feedback te vragen. Maar wij merken dat mensen die visuele elementen dikwijls heel letterlijk nemen en reageren op details die er niet toe doen. Ook al zeggen we dat het dus nog maar om een concept of draft gaat. Hebben jullie tips om dit soort ruis en misverstanden te vermijden?

- › Nadia Babazia: “Een goede briefing, een goede voorzorg is cruciaal. Desnoods voorzie je op voorhand individuele gesprekken. Dat is intensief, maar het brengt wel op: de mensen zitten er dan met de juiste verwachtingen, met de neuzen in dezelfde richting.”
- › Sofie Vermeiren: “Een goede briefing, en verwachtingen juist stellen is belangrijk. Plus een goede planning maken en hierover communiceren van bij het begin.”

### Laatste vragen en opmerkingen in de chat:

Hebben jullie nog speciale projecten opgestart met scholen? Die konden natuurlijk niet meer op bezoek komen.

- › MSK: “Kunstabbelkaarten: die hebben we gemaakt tijdens de eerste lockdown, om op school aan de slag te gaan met de museumcollectie.
- › Nadia Babazia: “We deden een project met virtuele rondleidingen/taaloefenkansen voor NT2-groepen, in Antwerpen. Gidsen brengen het museumverhaal naar de klas door middel van de methodiek van [Samen Lezen](#). Nog een link naar ‘Gids bezoekt klas’: [Red Star Line Museum Leest Samen met NT2 | Red Star Line Museum](#).

- › Sofie Vermeiren: “Wij maakten kunstblaadjes voor onderwijs.”
- › Het Gallo-Romeins Museum deelt lessen via LessonUp.
- › Dit is ook een leuk idee wat betreft rondleiders: Het Nieuwe Instituut noemt ze omleiders die tot bij jou thuis komen.

## Tot slot

Jacqueline van Leeuwen introduceert het nieuwe onderdeel van FARO over het thema participatie op de Erfgoedwijzer: Participatie voor en achter de schermen | FARO. Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed vzw en nodigt uit om nog even na te praten op (en zo kennis te maken met) het platform Wonder. Wonder is tot de zomer nog gratis beschikbaar en je kan er zeer grote groepen ontvangen. Het is zodanig flexibel dat het een aangename en toegankelijke manier is om een online receptie te houden.

Bedankt aan de sprekers en aan de deelnemers om alle ervaringen te delen!

Dit verslag is beschikbaar via [www.faro.be/corona](http://www.faro.be/corona).

## COLOFON

### AUTEURS

Mieke Van Doorselaer, Hildegard Van Genechten

### MET DANK AAN

Nadia Babazia, Lorna Cruickshanks, Lies Ledure, Melissa Melsens,  
Frea Vancraeynest, Sofie Vermeiren en de deelnemers aan de livesessie

### MODERATIE

Hildegard Van Genechten, Jacqueline van Leeuwen

### TEKSTREDACTIE

Birgit Geudens

### VORMGEVING

Silke Theuwissen

### VERANTWOORDELIJKE UITGEVER

Olga Van Oost, FARO. Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed vzw,  
Priemstraat 51, 1000 Brussel

### WETTELIJK DEPOT

D/2021/11.524/6

Brussel, april 2021



Dit werk is gelicenseerd onder een Creative Commons  
Naamsvermelding-NietCommercieel-GeenAfgeleideWer-  
ken 3.0 Unported licentie. Bezoek <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0> om een kopie te zien van de  
licentie.